

Смерницький Дем'ян Вікторович,
доктор юридичних наук, професор,
заступник директора ДНДІ МВС України,
м. Київ, Україна,
ORCID ID 0000-0001-6066-0324

ПРАВОВІ ОСНОВИ НАУКОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ТА ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СФЕРИ ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТИЗ

У статті розглянуті правові основи науково-організаційного та інформаційного забезпечення сфери проведення експертиз. Зазначено, що під методичною складовою науково-організаційної діяльності у сфері проведення експертиз необхідно розуміти створення програм та методик експертних досліджень. Запропоновано видову класифікацію інформації, яка застосовується при проведенні експертиз, зокрема: вхідна – інформація, яка подається до проведення експертизи; інформація, задіяна при проведенні експертизи; вихідна – щодо обґрунтованих висновків стосовно об'єкта експертизи, а також рекомендації з прийняття рішень щодо об'єкта експертизи.

Ключові слова: науково-організаційна діяльність, інформаційне забезпечення, експертна діяльність, наукова і науково-технічна експертиза, вхідна інформація, вихідна інформація.

Розглядаючи діяльність людини у будь-якій сфері суспільного життя, необхідно зазначити, що організаційна діяльність відіграє ключову роль у досягненні певної поставленої мети.

Так, науково-організаційна діяльність відповідно до ст. 1 Закону України “Про наукову і науково-технічну діяльність” – це діяльність, спрямована на методичне, організаційне забезпечення та координацію наукової, науково-технічної та науково-педагогічної діяльності [1].

На наше переконання, науково-організаційна діяльність є однією зі складових елементів наукової та науково-технічної діяльності.

Отже, науково-організаційна діяльність – це інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань у сферах науково-методичного, науково-організаційного забезпечення та наукової координації наукової (науково-технічної, науково-педагогічної) діяльності [2, с. 158].

Спрямуємо наше дослідження на вивчення співвідношення науково-організаційної діяльності та проведення експертиз, тобто експертної діяльності.

Наукова і науково-технічна експертиза, відповідно до ст. 1 Закону України “Про наукову і науково-технічну експертизу”, – це діяльність, метою якої є дослідження, перевірка, аналіз та оцінка науково-технічного рівня об'єктів експертизи і підготовка обґрунтованих висновків для прийняття рішень щодо таких об'єктів [3].

Оскільки наукова і науково-технічна експертиза є діяльність, метою якої є дослідження, то, мабуть, можна прийти до висновку, що зазначені експертизи є елементом більш широкого поняття, такого як наукова, науково-технічна та науково-педагогічна діяльність.

Адже, згідно із Законом України “Про наукову і науково-технічну діяльність”, наукова, науково-технічна та науково-педагогічна діяльність визначені як:

наукова діяльність – інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження;

науково-технічна діяльність – наукова діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань для розв’язання технологічних, інженерних, економічних, соціальних та гуманітарних проблем, основними видами якої є прикладні наукові дослідження та науково-технічні (експериментальні) розробки;

науково-педагогічна діяльність – педагогічна діяльність в університетах, академіях, інститутах та закладах післядипломної освіти, що пов’язана з науковою та (або) науково-технічною діяльністю [1].

Основними завданнями наукової і науково-технічної експертизи є: об’єктивне, комплексне дослідження об’єктів експертизи; перевірка відповідності об’єктів експертизи вимогам і нормам чинного законодавства; оцінка відповідності об’єктів експертизи сучасному рівню наукових і технічних знань, тенденціям науково-технічного прогресу, принципам державної науково-технічної політики, вимогам екологічної безпеки, економічної доцільності; аналіз рівня використання науково-технічного потенціалу, оцінка результативності науково-дослідних робіт і дослідно-конструкторських розробок; прогнозування науково-технічних, соціально-економічних і екологічних наслідків реалізації чи діяльності об’єкта експертизи; підготовка науково обґрунтованих експертних висновків [3].

Як ми бачимо, Законом України “Про наукову і науково-технічну експертизу” визначено і супутні види експертиз, такі як: екологічна експертиза; фінансова експертиза; правова експертиза; оцінка відповідності; соціально-економічна експертиза; проведення експертизи в сфері інтелектуальної власності тощо, за результатами яких теж готуються науково обґрунтовані експертні висновки. Тобто, супутні експертизи та експертиза в цілому ґрунтується на науковому аналізі та наукових знаннях фахівця, який проводить дослідження, та може бути визначена в цілому як елемент наукової діяльності.

Отже, можна стверджувати, що науково-організаційна діяльність у сфері проведення експертиз – це діяльність, спрямована на методичне, організаційне забезпечення та координацію експертної діяльності у різних сферах суспільного життя.

Розглянемо організаційну та координаційну складову науково-організаційної діяльності у сфері проведення експертиз.

Так, відповідно до ст. 28 Законом України “Про наукову і науково-технічну експертизу”, до повноважень центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері науки, належать: визначення порядку проведення державної акредитації фізичних і юридичних осіб на право проведення наукової і науково-технічної експертизи, форми свідоцтва на право проведення

наукової і науково-технічної експертизи та переліку документів державного зразка, що дають фізичним особам право на провадження експертної діяльності і надання експертних послуг без отримання свідоцтва; визначення спільно з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної бюджетної політики, порядку фінансування наукової і науково-технічної експертизи, що проводиться за рахунок коштів державного бюджету; здійснення інших повноважень у сфері наукової і науково-технічної експертизи відповідно до законів.

До повноважень центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері наукової, науково-технічної діяльності, належать: участь у проведенні державної наукової і науково-технічної експертизи проектів міждержавних, державних цільових програм, інноваційних проектів, проектів технологічних парків та завдань (проектів) інформатизації; проведення державної акредитації фізичних і юридичних осіб на право проведення наукової і науково-технічної експертизи, видача свідоцтв на право проведення наукової і науково-технічної експертизи; здійснення інших повноважень відповідно до законів.

Місцеві державні адміністрації, виконавчі органи сільських, селищних, міських рад згідно зі ст. 29 Закону: організують проведення наукової і науково-технічної експертизи на підставі рішень, прийнятих відповідними місцевими радами або місцевими референдумами; ініціюють проведення наукової і науково-технічної експертизи з питань, щодо яких вони приймають рішення, з визначенням обсягів витрат на проведення експертизи та джерел фінансування; здійснюють інші повноваження відповідно до законів [3].

Крім того, суб'єктами організаційної діяльності у сфері експертизи відповідно до ст. 4 Закону є фізичні та юридичні особи, які на підставі доручення або договору із замовниками організують та проводять експертизу і подають експертні висновки.

Організатор наукової та науково-технічної експертизи має право здійснювати всі необхідні заходи з метою організації та проведення експертизи на підставі доручень або договорів згідно з чинним законодавством [3].

Стосовно методичної складової науково-організаційної діяльності у сфері проведення експертиз, то під цією складовою необхідно розуміти створення програм та методик експертних досліджень. У програмах та методиках установлюються правила, послідовність та необхідні параметри досліджень відповідного об'єкта.

Так, наприклад, при проведенні науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, відповідно до національного стандарту України ДСТУ 3973-2000 “Система розроблення та постановлення продукції на виробництво. Правила виконання науково-дослідних робіт. Загальні вимоги” [4] та національного стандарту України ДСТУ 3974-2000 “Система розроблення та постановлення продукції на виробництво. Правила виконання дослідно-конструкторських робіт. Загальні вимоги” [5], програми і методики розробляються при проведенні різних видів випробувань технічної продукції, а також при оцінці відповідності технічним регламентам або сертифікації відповідно до національних стандартів.

Підводячи підсумки, можна зазначити, що експертиза – це дослідження, які є складовою наукової та науково-технічної діяльності. Науково-організаційна діяльність у сфері проведення експертиз – це діяльність, спрямована на методичне,

організаційне забезпечення та координацію експертної діяльності у різних сферах суспільного життя.

Розглядаючи питання інформаційного забезпечення сфери проведення експертиз, зазначимо, що інформаційне забезпечення – це те, на чому ґрунтуються усі сфери суспільного життя.

У перекладі з латинської “інформація” (information) – це роз’яснення, уявлення [6, с. 717], тобто йдеться про відомості (або їх сукупність), про предмети, явища й процеси навколишнього середовища. Низка авторів у дослідженнях використовують ті визначення інформації, які наведені в енциклопедичному словнику: “інформація – це відомості, що передаються людьми усним, письмовим або іншим способом [7, с. 498]. Аналізуючи визначення інформації, наведені в енциклопедичному словнику, слід відзначити, що, на нашу думку, інформація не є лише дією, як визначено – “це відомості, які передаються людьми різними способами”. Інформація може бути і рухомим (динамічним), і статичним явищем, – відомості, які за певних умов стають інформацією, але ці відомості можуть дійсно передаватися різними способами [8, с. 24].

На нашу думку, інформація – це відомості про всевіт. Іншими словами, всевіт і є інформацією. А будь-які відомості стають інформацією, якщо є суб’єкт, який їх сприймає у вигляді певних даних.

Отже, у кінцевому варіанті, на нашу думку, визначення інформації можна сформулювати у такому вигляді: “інформація – це відомості про всевіт, які сприймаються певним суб’єктом” [2, с. 177–178].

Основоположним нормативно-правовим документом, що стосується інформації, є Закон України “Про інформацію” [9]. Відповідно до ст. 1 Закону України “Про інформацію”, інформація – це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді.

Суб’єктами інформаційних відносин є: фізичні особи; юридичні особи; об’єднання громадян; суб’єкти владних повноважень.

Інформація за змістом поділяється на такі види: інформація про фізичну особу; інформація довідково-енциклопедичного характеру; інформація про стан довкілля (екологічна інформація); інформація про товар (роботу, послугу); науково-технічна інформація; податкова інформація; правова інформація; статистична інформація; соціологічна інформація; інші види інформації [9].

Науково-технічна інформація визначена Законом України “Про науково-технічну інформацію” [10] як будь-які відомості та/або дані про вітчизняні та зарубіжні досягнення науки, техніки і виробництва, одержані в ході науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді.

Крім того, згідно зі ст. 3 Закону [10], суб’єктами відносин у сфері науково-технічної інформації є державні органи, органи місцевого і регіонального самоврядування, юридичні особи та громадяни України, міжнародні організації, іноземні юридичні особи і громадяни та особи без громадянства.

Фізичні та юридичні особи виступають як творці і накопичувачі науково-технічної інформації, власники, виробники, зберігачі і споживачі інформаційної

продукції та послуг, а також як посередники у сфері науково-інформаційної діяльності [10].

Яка ж інформація використовується при проведенні будь-якої експертизи?

На жаль, Закон України “Про наукову і науково-технічну експертизу” [3] визначає поняття тільки наукової і науково-технічної експертизи та не надає визначення експертизи у широкому сенсі. На нашу думку, під поняттям “експертиза” можна розуміти оцінку (під оцінкою розуміємо – дослідження, перевірку, аналіз) об’єкта експертизи та підготовку обґрунтованих експертних висновків.

Експертна діяльність має великий спектр проведення відповідних експертиз у різних сферах суспільного життя. Але у загальному експертиза виконується за стандартною схемою: замовлення від ініціатора експертиз до установи (експерта), яка проводить такий вид експертиз, проведення самої експертизи об’єкта експертною установою (експертом) та надання відповідного висновку за результатами експертизи про об’єкт експертизи, а також, у разі потреби, рекомендацій щодо подальших дій із об’єктом експертизи. Отже, встановивши стандартизовану схему проведення будь-якої експертизи, варто дійти висновку, що інформаційне забезпечення проведення експертиз теж має стандартизований вигляд.

Спробуємо надати видову класифікацію інформації, яка застосовується при проведенні експертиз. Так, на нашу думку, інформацію при проведенні експертизи можна класифікувати на:

Вхідну – інформація, яка подається до проведення експертизи (може бути як науковою (науково-технічною) так й інформацією загального призначення). Вхідну інформацію також можна поділити на інформацію, яку подає замовник експертизи про об’єкт експертизи та інформацію, яку “несе” сам про себе об’єкт експертизи. До вхідної інформації варто також віднести інформацію про експертну установу (державна чи ні, скільки років займається експертною діяльністю, які експертизи проводить тощо) та експерта (фаховий рівень, стаж роботи, які експертизи проводить тощо).

Інформація, задіяна при проведенні експертизи. Таку інформацію можна поділити на інформацію, яка використовується з відповідних джерел (література, електронні ресурси, методики, програми проведення експертизи тощо), інформація на базі професійних знань самого експерта, а також професійна інформація (знання) інших фахівців, залучених до проведення експертизи. Таку інформацію ми відносимо до наукової (науково-технічної) інформації.

Вихідна – інформація щодо обґрунтованих висновків стосовно об’єкта експертизи, а також рекомендації стосовно прийняття рішень щодо об’єкта експертизи. Зазначена інформація створюється виключно експертом, який проводив експертні дослідження об’єкта. Така інформація може бути віднесена до наукової (науково-технічної) адже проведення експертизи базується на наукових дослідженнях.

Зазначені види інформації притаманні проведенню будь-якої експертизи, вони не суперечать поділу інформації за змістом, який визначено законами України “Про інформацію” [9] та “Про науково-технічну інформацію” [10]. Класифікація інформації при проведенні експертиз на цей час не визначена законодавчо, слід врахувати і той факт, що законодавством взагалі не визначено загальне поняття “експертизи” та “експертної діяльності”. Тому ми пропонуємо, у разі розробки

нормативно-правових актів щодо експертної діяльності, окремим розділом визначити інформаційне забезпечення проведення експертиз із зазначенням відповідної класифікації такої інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листопада 2015 року № 848-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2016. № 3. Ст. 25.
2. *Смерницький Д.В.* Адміністративно-правове регулювання науково-технічної діяльності в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2020. 636 с.
3. Про наукову і науково-технічну експертизу: Закон України від 10 лютого 1995 року № 51/95-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1995. № 9. Ст. 56.
4. Система розроблення та постановлення продукції на виробництво. Правила виконання науково-дослідних робіт. Загальні вимоги: Національний стандарт України ДСТУ 3973-2000. ДЕРЖСТАНДАРТ України. 2001.
5. Система розроблення та постановлення продукції на виробництво. Правила виконання дослідно-конструкторських робіт. Загальні вимоги: Національний стандарт України ДСТУ 3974-2000. ДЕРЖСТАНДАРТ України. 2001.
6. Юридична енциклопедія. К., 1998. Т. 2. 744 с.
7. Советский энциклопедический словарь. М., 1983.
8. *Смерницький Д.В.* Інформаційне забезпечення науково-технічної діяльності. Криміналістичний вісник. 2015. № 1 (23). С. 24–38.
9. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 року № 2657-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1992. № 48. Ст. 650.
10. Про науково-технічну інформацію: Закон України від 25 червня 1993 року № 3322-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1993. № 33. Ст. 345.

REFERENCES

1. Pro naukovu ta naukovo-tekhnichnu diyalnist. "On scientific and scientific-technical activity: Law of Ukraine of November 26, 2015 No 848-VIII". Information of the Verkhovna Rada (VVR), 2016, No 3, 25 p. [In Ukrainian].
2. *Smernytskyi D.V.* (2020). Administratyvno-pravove rehuliuвання naukovo tekhnichnoi diialnosti v Ukraini. "Administrative and legal regulation of scientific and technical activities in Ukraine": dis. ... Doc. Jurid. Sciences: 12.00.07. K. 636 p. [In Ukrainian].
3. Pro naukovu ta naukovo-tekhnichnu ekspertyzu. "On scientific and scientific-technical expertise": Law of Ukraine of February 10, 1995 No 51/95-VR. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR), 1995, No 9, Art. 56. [In Ukrainian].
4. Systema rozroblennia ta postanovlennia produktsii na vyrobnytstvo. "The system of product development and production. Rules for performing research work". General requirements: National standard of Ukraine DSTU 3973-2000. GOST OF UKRAINE. 2001. [In Ukrainian].
5. Systema rozroblennia ta postanovlennia produktsii na vyrobnytstvo. "The system of product development and production. Rules for performing research and development work". General requirements: National standard of Ukraine DSTU 3974-2000. GOST OF UKRAINE. 2001. [In Ukrainian].
6. Jurudychna entsyklopediia. "Legal encyclopedia". K., 1998. T. 2. 744 p. [In Ukrainian].
7. Sovietykyi entsklopedichieskii slovar. "Soviet encyclopedic dictionary". M., 1983. [In Russian].
8. *Smernytskyi D.V.* (2015). Information support of scientific and technical activity. Forensic Bulletin. No 1 (23). P. 24–38. [In Ukrainian].
9. Pro informatsiiu. "On information": Law of Ukraine of October 2, 1992 No 2657-XII. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR), 1992, No 48, Art.650. [In Ukrainian].
10. Pro naukovo-tekhnichnu informatsiiu. "On scientific and technical information": Law of Ukraine of June 25, 1993 No 3322-XII. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR), 1993, No 33, Art.345. [In Ukrainian].

Smernytskyi Demian,Doctor of Juridical Sciences, Full Professor,
Co-Director of the State Research Institute MIA Ukraine,
Kyiv, Ukraine,
ORCID ID 0000-0001-6066-0324**LEGAL BASIS OF SCIENTIFIC-ORGANIZATIONAL
AND INFORMATION SUPPORT OF THE SPHERE
OF EXAMINATIONS**

The legal bases of scientific-organizational and information support of the sphere of examinations are considered in the article. It is established that scientific and organizational activities in the field of examinations are activities aimed at methodological, organizational support and coordination of expert activities in various spheres of public life. The organizational and coordination component of scientific and organizational activity in the field of examinations is considered. It is noted that the methodological component of scientific and organizational activities in the field of examinations should be understood as the creation of programs and methods of expert research. The species classification of information during the examination is proposed. Thus, the information during the examination is divided into: input – information submitted for examination and general purpose information. Input information can also be divided into information provided by the customer of the examination of the object of examination and information that “carries” about itself the object of examination. Input information also includes information about the expert institution and the expert. The information involved in the examination is divided into information used from relevant sources, information based on the professional knowledge of the expert, as well as professional information of other specialists involved in the examination. It is noted that the source information is information on reasonable conclusions about the object of examination, as well as recommendations for decision-making on the object of examination. This information is created exclusively by an expert who conducted expert research of the object.

Keywords: scientific and organizational activity, information support, expert activity, scientific and scientific and technical expertise, input information, output information.

Отримано 03.10.2022